

Versnellingsplan Asbestdaken Gelderland

Concept-versie vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 23 mei 2017

Inhoud

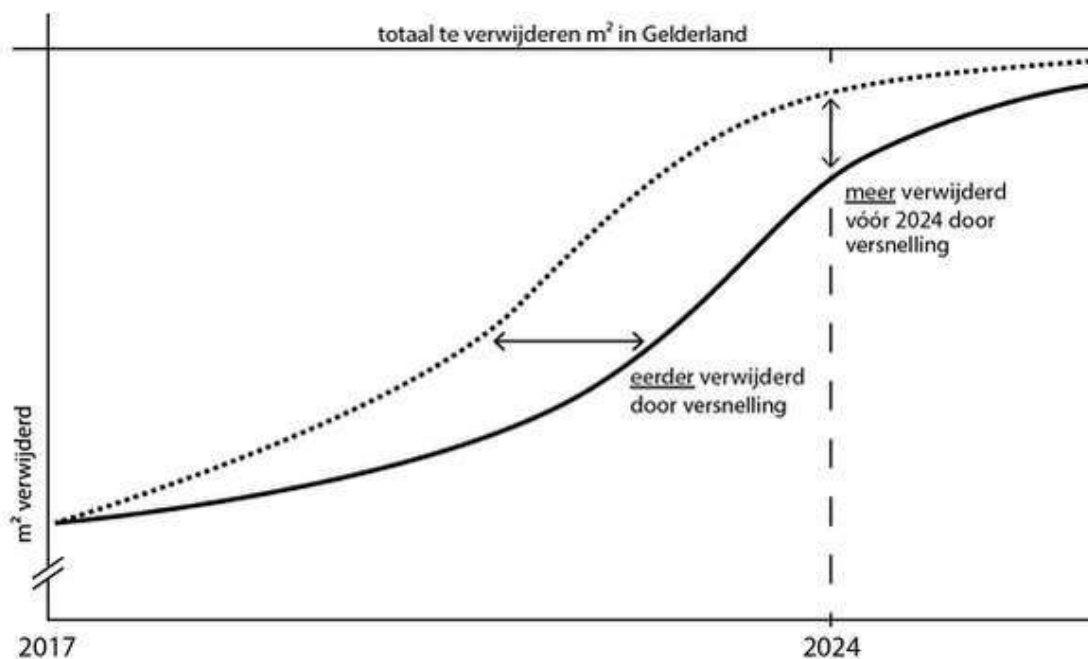
Samenvatting	2
Inleiding	4
Hoofdstuk 1: Asbestdaken in Gelderland	5
Hoofdstuk 2: Betrokken partijen	7
Hoofdstuk 3: Versnellingsactiviteiten	14
Hoofdstuk 4: Organisatie en kosten	20
Bijlage 1: Activiteitenoverzicht	22

Samenvatting

In 2015 is een verbod op asbestdaken vanaf 2024 afgekondigd. De provincie Gelderland onderschrijft de noodzaak van dit verbod met het oog op een veilige en gezonde leefomgeving. Met de afkondiging van het verbod is de opgave ontstaan om deze daken vóór 2024 verwijderd te hebben. Hiervoor is het nodig om de verwijdering van asbestdaken tussen nu en 2024 zoveel mogelijk te spreiden en een versnelling in de verwijdering op gang te brengen. Zodoende kan worden voorkomen dat marktpartijen een plotselinge grote vraag niet aankunnen en kunnen de gemeentelijke handhavingskosten na 2024 beperkt blijven.

In Gelderland ligt nog ongeveer 14 miljoen m² asbestdaken op verschillende soorten gebouwen. Het merendeel op (voormalige) agrarische gebouwen, daarnaast op andere bedrijfsgebouwen en op schuurtjes bij woningen. De vervanging vergt van de Gelderse dakeigenaren een investering van ca. € 560 miljoen. Veel van hen zijn wel op de hoogte van het aankomende verbod maar denken nog ruim de tijd te hebben en/of onderschatten de consequenties als ze het dak laten zitten. Bovendien is het aanbod van dakoplossingen nog veel te beperkt om daarmee eigenaren te stimuleren.

Versnelling van de verwijdering van asbestdaken is mogelijk door gebouweigenaren eerder te laten beslissen over dakvervangings en door meer gebouweigenaren daartoe te laten beslissen vóór 2024 (in plaats van daarna). Zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding : schematische weergave van het mogelijke effect van versnellingsactiviteiten op de beslissing van dakeigenaren over asbestdakverwijdering

De in dit plan beschreven activiteiten zijn grotendeels gericht op activering en praktische ondersteuning van de partijen die direct bij de uitvoering van de asbestdakvervangings betrokken zijn, zonder dat de eigen verantwoordelijkheid van dakeigenaren wordt overgenomen. Door die ondersteuning wordt eerder met de uitvoering gestart en ontstaan voorbeelden en hulpmiddelen die het voor anderen ook makkelijker maken om de uitvoering op te pakken.

De activiteiten zijn vooral gericht op versnelling van de *uitvoering*. Daarom is gekozen voor uitvoerende vliegwielprojecten en pilots waarmee al doende kan worden geleerd welke werkwijzen het meest effectief zijn. Bovendien is dan zichtbaar dat er asbestdaken worden vervangen en ook dat draagt bij aan versnelling.

In dit plan zijn de versnellingsactiviteiten onderverdeeld in vijf thema's:

- **Inventarisatie van de aanwezige asbestdaken.** Een complete inventarisatie op kaart maakt het mogelijk dat gemeenten eigenaren gericht benaderen, prioritaire gebieden worden gekozen en de voortgang van de verwijdering wordt bijgehouden.
Activiteiten: uitvoering van de inventarisatie, organisatie van de monitoring.
Bijdrage provincie € 0,5 mln
- **Bewustwording van de dakeigenaren, hun adviseurs en de aanbieders van dakoplossingen** zodat de vraag naar ontzorgend en concurrerend aanbod gaat groeien;
Activiteiten: o.a. toolkit met communicatiehulpmiddelen voor gemeenten, bijeenkomsten voor adviseurs van dakeigenaren, flyer voor toezichthouders, jaarlijkse werkconferentie.
Bijdrage provincie: € 0,5 mln
- **Stimulering van zowel vraag als aanbod zodat die sneller gaat groeien**
Activiteiten: o.a. 10 vliegwielprojecten om samenwerking van bedrijven aan te jagen, organisatie van een beurs voor ketensamenwerking, toolkit voor erfbetreders waarmee zij dakeigenaren optimaal kunnen adviseren, handreiking voor de aanpak van maatschappelijk vastgoed.
Bijdrage provincie: € 0,8 mln
- **Gebiedsgerichte aanpak** om lokale en regionale, collectieve vervanging van asbestdaken te organiseren
Activiteiten: o.a. ondersteuning van pilots in woonwijken en kleine kernen, op bedrijventerreinen, in het landelijk gebied en in gemengde gebieden. Verdeeld over verschillende regio's (totaal ca. 30 pilotprojecten).
Bijdrage provincie: € 1,3 mln
- **Onderzoek naar en communicatie over financieringsmogelijkheden** om de drempel voor een beslissing over dakvervanging te verlagen.
Activiteiten: onderzoek naar financieringsbehoefte bij verschillende groepen eigenaren en naar bestaande financieringsmogelijkheden, stimulering van marktpartijen om nieuw aanbod te ontwikkelen.
Bijdrage provincie: € 0,1 mln
- **Overige activiteiten:** handreiking aanpak gemeentelijk vastgoed, lobby, samenwerking andere provincies en landelijk programmabureau, programmamanagement
Bijdrage provincie: € 0,5 mln
- Voor **onvoorziene activiteiten** op basis van voortschrijdend inzicht is nog € 0,3 mln gereserveerd.

Een overzicht van alle versnellingsactiviteiten is opgenomen in het Activiteitenoverzicht in bijlage 1.

De provincie Gelderland stelt de komende jaren (tot en met 2020) 4 miljoen euro beschikbaar voor haar bijdrage aan de versnellingsactiviteiten. Dit is vooral bedoeld voor ondersteuning van vliegwielprojecten en pilots met expertise, daadwerkelijke hulp en waar nodig financiële ondersteuning, en voor het organiseren van samenwerking en voorwaardenscheppende activiteiten. Ook veel andere partijen (overheden en bedrijven) hebben kenbaar gemaakt dat zij willen meedoen met daadwerkelijke inzet en waar nodig geld.

Dit plan bundelt de activiteiten van de provincie Gelderland en andere betrokken partijen. Alhoewel dit plan geen overeenkomst tussen die partijen is, hebben veel van hen kenbaar gemaakt hun bijdrage aan en betrokkenheid bij de in dit plan opgenomen activiteiten te herkennen. De opstelling van dit plan is derhalve ook een versnellingsactiviteit. Uiteindelijk is iedere partij, ook de provincie, zelf verantwoordelijk voor haar inzet omdat hiervoor geen wettelijke verplichtingen bestaan.

Initiatiefnemers/trekkers organiseren, al dan niet met hulp van andere partijen, de versnellingsactiviteiten. Soms is dit de provincie (zoals bij de inventarisatie), soms zijn dit gemeenten of bedrijven, soms lokale gebiedspartijen. Er zijn vrijwel geen versnellingsactiviteiten die door één partij kunnen worden gerealiseerd; altijd zijn meerdere partijen nodig om samen een tempo- en kostenverhoging mogelijk te maken. Uiteindelijk draagt iedereen daarin zijn eigen verantwoordelijkheid.

Inleiding

In 2015 is een verbod op asbestdaken vanaf 2024 afgekondigd. De provincie Gelderland onderschrijft de noodzaak van dit verbod met het oog op een veilige en gezonde leefomgeving. Met de afkondiging van het verbod is de opgave ontstaan om deze daken vóór 2024 verwijderd te hebben. Hiervoor is het nodig om de verwijdering van asbestdaken tussen nu en 2024 zoveel mogelijk te spreiden en een versnelling in de verwijdering op gang te brengen. Zodoende kan worden voorkomen dat marktpartijen een plotselinge grote vraag niet aankunnen en kunnen de gemeentelijke handhavingskosten na 2024 beperkt blijven.

De in dit plan beschreven activiteiten zijn grotendeels gericht op activering en praktische ondersteuning van de partijen die direct bij de uitvoering van de asbestdakvervanging betrokken zijn, zonder dat de eigen verantwoordelijkheid van dakeigenaren wordt overgenomen. Door die ondersteuning wordt eerder met de uitvoering gestart en ontstaan voorbeelden en hulpmiddelen die het voor anderen ook makkelijker maken om de uitvoering op te pakken.

De provincie Gelderland zal zich vooral inzetten op activering en ondersteuning van haar partners bij gemeenten, omgevingsdiensten en bedrijven. Zij kunnen dan sneller effectief de dakeigenaren stimuleren, en ontzorgende dakoplossingen ontwikkelen. Hiermee geeft de provincie invulling aan de door haar in het algemeen gewenste rol (zoals beschreven in het coalitieakkoord "Ruimte voor Gelderland") en ziet zij het belang van partnerschap met alle betrokkenen.

Die partners hebben op verschillende manieren, waaronder tijdens de werkconferentie "De asbestdaken sneller eraf", kenbaar gemaakt dat zij zich ook willen inzetten voor de noodzakelijke versnelling. Steeds meer gemeenten, omgevingsdiensten, bedrijven en samenwerkingsverbanden bereiden activiteiten voor. Deze voornemens en initiatieven zijn zoveel mogelijk in dit plan verwerkt.

De activiteiten zijn vooral gericht op versnelling van de *uitvoering*. Daarom is gekozen voor uitvoerende vliegwielprojecten en pilots waarmee al doende kan worden geleerd welke het meest effectief zijn. Bovendien is dan zichtbaar dat er asbestdaken worden vervangen en ook dat draagt bij aan versnelling.

Niet alle professioneel betrokken partijen hoeven per sé mee te doen. De nadruk ligt op aanjagen en ondersteunen. Dit plan is geen overeenkomst tussen de partijen. Veel van hen hebben wel kenbaar gemaakt hun bijdrage aan en betrokkenheid bij de versnellingsopgave in dit plan te herkennen. De opstelling van dit plan is derhalve ook een versnellingsactiviteit. Uiteindelijk is iedere partij, ook de provincie, zelf verantwoordelijk voor haar inzet voor versnelling omdat hiervoor geen wettelijke verplichtingen bestaan.

In hoofdstuk 1 wordt de gezamenlijke opgave beschreven, als vertrekpunt voor de activiteiten. In hoofdstuk 2 wordt samengevat welke partijen (van eigenaren tot landelijk betrokkenen) bij de versnelling van de verwijdering van asbestdaken zijn betrokken. Hoofdstuk 3 vormt de kern van dit plan. Hierin wordt beschreven welke activiteiten de komende jaren worden uitgevoerd door verschillende betrokken partijen om de versnelling te realiseren. In het Activiteitenoverzicht in bijlage 1 is dit geconcretiseerd. Dit overzicht zal regelmatig worden ververs op basis van praktijkervaring en voortschrijdend inzicht. Tenslotte wordt in hoofdstuk 4 kort aangegeven hoe de organisatie van de uitvoering van de activiteiten is voorzien en welke kosten daarmee voor de provincie zijn gemoed.

Hoofdstuk 1: Asbestdaken in Gelderland

Aanpak is nodig

Vanaf 2024 zijn alle asbestdaken in Nederland tenminste 30 jaar oud omdat de toepassing van asbesthoudende materialen sinds 1993 is verboden. De meeste bestaande asbestdaken zijn echter veel ouder (40-50 jaar). Na 30 jaar gaan asbestdaken verweren door weersinvloeden en komen er losse vezels vrij en die kunnen bij inademing kankerverwekkend zijn. Daarnaast vormen asbestdaken een potentieel risico voor de omgeving door vernieling bij brand en (hagel)storm, zoals recentelijk in Roermond, Wateringen en Oost-Brabant (hagelstorm). Het opruimen en de bijkomende economische schade kost per incident al gauw miljoenen euro's.

Daarom heeft het Rijk in 2015 een verbod op asbestdaken vanaf 2024 afgekondigd. De provincie Gelderland onderschrijft de noodzaak van dit verbod met het oog op een veilige en gezonde leefomgeving. Met de afkondiging van het verbod is de opgave ontstaan om deze daken vóór 2024 verwijderd te hebben. Hiervoor is het nodig om de verwijdering van asbestdaken tussen nu en 2024 zoveel mogelijk te spreiden en een versnelling in de verwijdering op gang te brengen. Zodoende kan worden voorkomen dat marktpartijen een plotselinge grote vraag niet aankunnen en kunnen de gemeentelijke handhavingskosten na 2024 beperkt blijven.

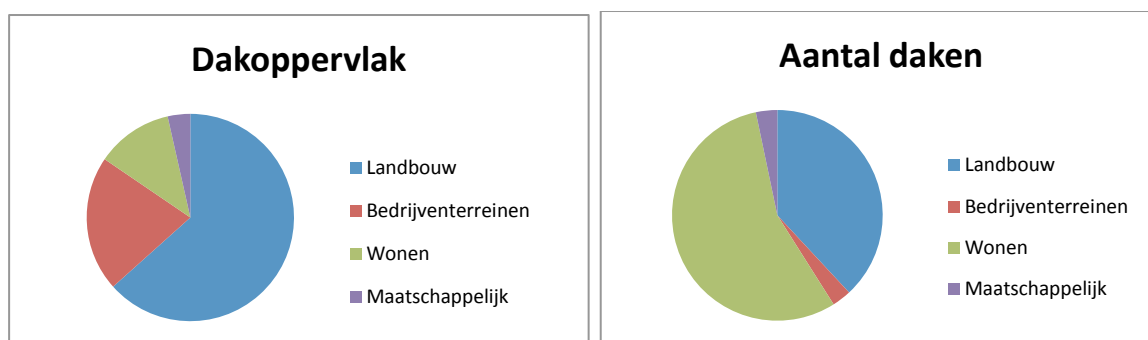
Hoeveelheid en kosten

De provincie heeft in 2016 onderzoek laten doen naar de hoeveelheid asbestdaken in de provincie en per gemeente. De resultaten daarvan geven een schatting van het aantal m²'s dakoppervlak en het aantal gebouwen in vier categorieën op basis van een koppeling tussen geografische informatie en luchtfotoanalyse. Deze schatting heeft geen 100% betrouwbaarheid maar is voldoende betrouwbaar als indicatie van de totale opgave.

In Gelderland staan de eigenaren van gebouwen met een asbestdak voor de opgave om in totaal ruim 14 miljoen m² te verwijderen en te vervangen door een nieuw dak (of het gebouw te slopen).

Schatting hoeveelheid asbestdaken in Gelderland

Functie categorie	Dakoppervlak (miljoen m ²)	% m ²	Aantal gebouwen	% gebouwen
Landbouw	9,0	63	34800	38
Bedrijventerreinen	3,0	21	2700	3
Wonen	1,7	12	50900	56
Maatschappelijk	0,5	4	3000	3
Totaal	14,2	100	91400	100

De schatting van de totale hoeveelheid in Gelderland ligt in lijn met soortgelijke schattingen voor Overijssel (10 miljoen m²) en Noord-Brabant (17 miljoen m²) en eerder gepubliceerde landelijke schattingen.

Hiermee zijn globaal de volgende kosten gemoeid:

Verwijdering van een asbestdak (gemiddeld): € 10 per m²

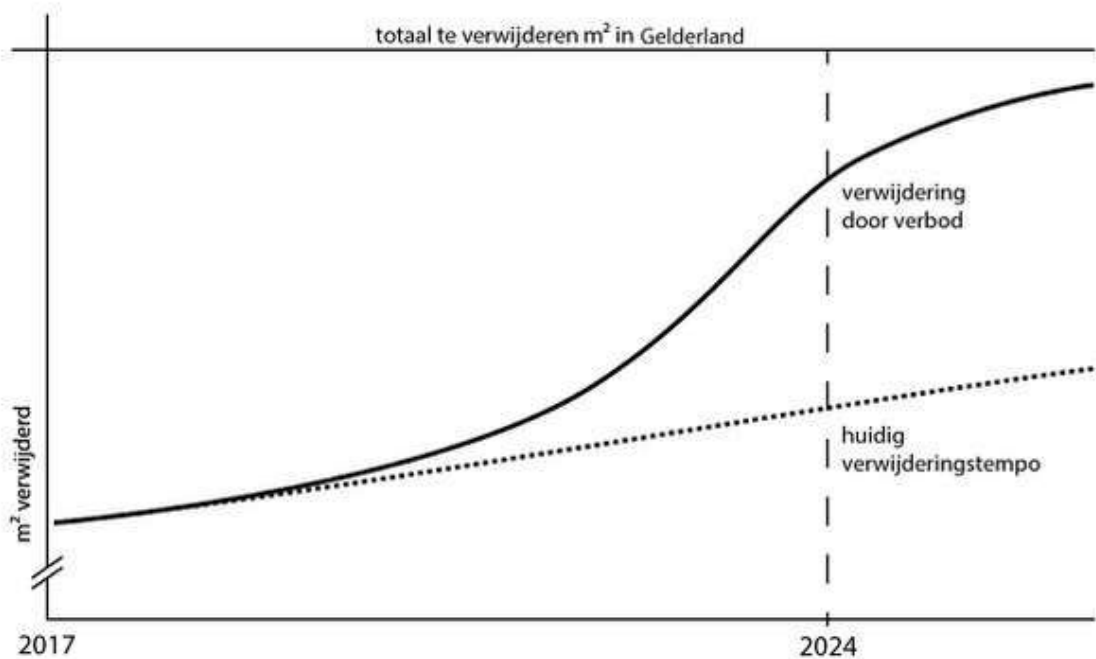
Nieuw dak (of totale sloop, gemiddeld) : € 30 per m²

Totale kosten van dakvervangng (gemiddeld): € 40 per m²

Voor heel Gelderland gaat het derhalve om een investeringsopgave voor gebouweigenaren van ca. € 560 miljoen (excl. BTW) in minder dan zeven jaar, gemiddeld ruim € 80 miljoen per jaar.

Versnelling nodig

Op dit moment wordt naar schatting 0,8 miljoen m² asbestdaken per jaar in Gelderland verwijderd¹. Tot 2024 zal in de komende 6 jaar gemiddeld 2,2 miljoen m² per jaar moeten worden verwijderd om de provincie asbestdakenvrij te krijgen. Het tempo zal daarvoor dus gemiddeld verdrievoudigd moeten worden en om dat gemiddeld te halen zal gedurende enkele jaren zelfs een verviervoudiging nodig zijn.

Afbeelding 1: schematische weergave van het huidige verwijderingstempo en een schatting van het autonome verloop door invoering van het verbod (zonder versnellingsactiviteiten).

¹ Afgeleid van rijkssubsidietoekenningen per eind november 2016

Hoofdstuk 2 Betrokken partijen

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt kort beschreven welke partijen op welke manier betrokken zijn bij de aanpak van asbestdaken of aan de versnelling een bijdrage kunnen leveren. Dit zijn zowel partijen in de “keten” van de asbestdakverwijdering (eigenaar, adviseur, saneerder, bouwer/leverancier van het nieuwe dak, toezichthouder) als diverse anderen die invloed hebben op de beslissing van een eigenaar om zijn dak te gaan vervangen of slopen.

Gebouweigenaren

Gebouweigenaren zijn eigenaar van het asbestdak en zullen op enig moment hun dak moeten vervangen (of het gebouw slopen). Om aan het asbestdakenverbod te voldoen zal dat vóór 2024 moeten gebeuren. Zij dragen in beginsel ook de kosten van verwijdering.

Bedrijven

Veruit de grootste *hoeveelheid* asbestdaken ligt op (voormalige) bedrijfsgebouwen in het landelijk gebied, op bedrijventerreinen en op verspreide locaties in dorpen en steden. Meer dan driekwart daarvan betreft agrarische gebouwen (stallen, schuren).

De komende 15 jaar verliest in Gelderland ruim 6,3 miljoen vierkante meter agrarische gebouwen haar functie. Dit is bijna 30% van de huidige omvang agrarisch vastgoed. Ruim driekwart van de agrarische gebouwen die vrij gaan komen zijn bedrijfsgebouwen (dus zonder woonfunctie). Totaal is dit in Gelderland 4,8 miljoen vierkante meter. Driekwart hiervan is voorzien van een asbestdak. Het vrijkomen van agrarische bebouwing en de sloop of de functieverandering biedt kansen om deze asbestdaken te saneren. Het aankomende asbestdakenverbod legt tijdsdruk op deze sanering.

De afgelopen jaren is in verschillende regio's ervaring opgedaan met verschillende versnellingsactiviteiten bij agrarische en andere bedrijven, onder andere in het kader van het LTO-programma “Agro Asbestveilig”, het Overijsselse programma “Asbest van het bedrijfsdak” en de pilot “Asbestrein” in de Achterhoek. Daaruit is gebleken wat de belangrijkste overwegingen van bedrijven bij een beslissing over dakvervangning zijn:

- Combinatie met renovatie of vervanging van het gebouw;
- (Beheersing van) risico's, zoals onverzekerbaarheid, waardedaling van het vastgoed en negatief imago;
- Continuïteit van de bedrijfsvoering (overlastbeperking);
- Kostenbesparing door combinatie met energiebesparing of energieopwekking;
- Betrouwbaar advies en ondersteuning door deskundigen.

De beschikbaarheid van subsidie behoort veelal niet tot de belangrijkste overwegingen bij een beslissing over vervanging van het bedrijfsdak².

De belangrijkste belemmeringen voor bedrijven om een beslissing te nemen over dakvervangning zijn:

- Beperkte solvabiliteit en daardoor beperkte mogelijkheden voor financiering
- Onzekerheid over de toekomst van het bedrijf, met name bij agrarische ondernemingen
- Gedoe dat bij asbestdakvervangning komt kijken, vooral door de vele verschillende bedrijven die daarvoor moeten worden ingeschakeld.

Woningcorporaties zijn (als bedrijf) ook eigenaar van asbestdaken. Dit betreft voornamelijk daken op schuurtjes. De meeste woningcorporaties hebben de vervanging hiervan al opgenomen in hun onderhoudsplanning. Als zij in een buurt of wijk hiermee aan de slag gaan kunnen zij een ondersteunende en stimulerende rol vervullen voor particulieren met een asbestdak in dezelfde wijk.

Versnellingsactiviteiten die (indirect) gericht zijn op bedrijven met een asbestdak zijn onder meer:

---

² Meer informatie over de ervaringen met asbestdakvervangning bij bedrijven is beschikbaar op de websites van de [provincie Overijssel](#), [Agro Asbestveilig](#) en het [landelijk programmabureau asbestversnelling](#). En uiteraard op de site van de [provincie Gelderland](#).

- Verschillende bewustwordingsactiviteiten waaronder die gericht op bedrijfsadviseurs en dienstverleners
  - Vliegwielprojecten voor stimulering van ontzorgend aanbod voor dakoplossingen door meer marktpartijen
  - Pilots voor collectieve aanpak op bedrijventerreinen en in het landelijk gebied
  - Aanjaagsubsidie van het Rijk
  - Informatieverzameling en –verspreiding over financieringsmogelijkheden
- Zie ook hoofdstuk 3 en het Activiteitenoverzicht in bijlage 1.

Eigenaar-bewoners

Het grootste *aantal* asbestdaken ligt op schuurtjes bij woningen. Een deel daarvan is eigendom van woningcorporaties, maar het grootste deel van eigenaar-bewoners. Particulieren met een asbestdak kleiner dan 35 m² mogen dit (onder voorwaarden) zelf verwijderen en in veel gemeenten kosteloos afgeven bij de milieustraat. Voor deze groep zijn de verwijderingskosten dus zeer gering en zijn de kosten van een nieuw dak te overzien. Op de [website van Milieu Centraal](#) is goede informatie voor deze groep beschikbaar.

Particulieren met een groter dak zijn vooral de eigenaren van voormalige boerderijen. Totdat de inventarisatie (zie Activiteitenoverzicht) gereed is, is hun aantal nog onbekend. Schattingen variëren tussen een kwart en de helft van het aantal daken in het landelijk gebied. Zij komen voor dezelfde kosten te staan als bedrijven.

Uit de pilot Asbesttrein Achterhoek en ervaringen in andere provincies is inmiddels enig inzicht in de overwegingen bij een beslissing over dakvervangning van deze particulieren verkregen. Hieruit blijkt dat:

- Eigenaren vooral gebaat zijn bij volledige en objectieve informatie over de noodzaak en mogelijkheden voor dakvervangning of sloop, hulp en advies bij de aanpak en organisatie en druk om een beslissing te nemen;
- Zij het lastig vinden om passende financiering (lening) te vinden en om die reden de vervangning uitstellen.

Versnellingsactiviteiten die zich (indirect) richten op deze groep eigenaren zijn onder andere:

- Verschillende bewustwordingsacties door verschillende organisaties en bedrijven
- Vliegwielprojecten voor stimulering van ontzorgend aanbod voor dakoplossingen door meer marktpartijen
- Toolkit voor gebiedscoördinatoren en andere erfbetreders
- Pilots voor collectieve aanpak in woonwijken, het landelijk gebied en kleine kernen
- Aanjaagsubsidie van het Rijk
- Informatieverzameling en –verspreiding over financieringsmogelijkheden

Zie ook hoofdstuk 3 en het Activiteitenoverzicht in bijlage 1.

Maatschappelijk vastgoed

Eigenaren van maatschappelijk vastgoed³ met een asbestdak vormen een bijzondere groep. Ten eerste worden deze gebouwen vaak gebruikt door jonge mensen, en die lopen het hoogste risico op ziekte door asbestblootstelling (vanwege de lange ontwikkeltijd van asbestgerelateerde ziekten). Ten tweede zijn deze gebouwen vaak eigendom van armlastige stichtingen of verenigingen, zoals sport- en scoutingclubs, en wordt het onderhoud daarvan door vrijwilligers gedaan. Asbestdaken (> 35 m²) mogen echter niet door vrijwilligers worden verwijderd. De daksanering kan dan een forse aanslag op de begroting zijn. Gemeenten zijn vaak op één of andere manier betrokken bij de exploitatie van deze gebouwen, bijvoorbeeld als subsidiegever.

Voor versnelling van de aanpak van asbestdaken op maatschappelijk vastgoed stellen de provincie en enkele gemeenten een handreiking voor gemeenten op. Ook wordt een combinatie met verduurzaming van maatschappelijk vastgoed zoals beoogd in het Gelders Energieakkoord gestimuleerd.

---

³ Onder maatschappelijk vastgoed wordt hier verstaan gebouwen met een maatschappelijke functie zoals sportaccommodaties, scholen, club- en verenigingsgebouwen. Deze zijn soms eigendom van gemeenten maar vaak ook van stichtingen of verenigingen.

Vertegenwoordigers van gebouweigenaren

Tot deze groep behoren LTO (agrariërs), Vereniging Eigen Huis (eigenaar-bewoners), Aedes (woningcorporaties), Platform eigenaren asbestwoningen, VNO/NCW en MKB-Nederland. De betrokkenheid van deze vertegenwoordigers bij versnelling van de aanpak van asbestdaken verschilt sterk. De samenwerking met deze partijen is maatwerk en hangt vooral af van hun mogelijkheden om bij te dragen aan de uitvoeringsgerichte activiteiten in dit plan. In de praktijk zal het vooral gaan om bewustwordingsactiviteiten.

Provincie Gelderland

Tot voor kort was de betrokkenheid van de provincie bij asbestdaken beperkt tot de sanering van het vastgoed in eigendom van de provincie (15-20 locaties, in 2018 gereed) en de uitvoering van de subsidieregeling "Asbest eraf, zonnepanelen erop" voor agrarische gebouwen. Hiermee subsidieerde de provincie de vervanging van asbestdaken door daken met zonnepanelen. Deze regeling is inmiddels beëindigd en zal ook niet worden opgevolgd door een nieuwe generieke subsidieregeling.

De provincie werkt aan een gezonde en veilige leefomgeving voor de inwoners van Gelderland. Versnelling van de verwijdering van asbestdaken draagt daaraan bij omdat de risico's toenemen met de veroudering van de daken. Tegelijk zijn er veel kansen voor de provincie om bij de gezamenlijke aanpak van die versnelling een verbindende, stimulerende en agenderende rol te vervullen. De provincie zal zich vooral richten op activering en ondersteuning van haar partners bij overheid en bedrijfsleven, zodat zij zich effectiever kunnen inzetten voor ondersteuning en stimulering van de dakeigenaren zelf, en het realiseren van ontzorgende dakoplossingen. Hiermee geeft de provincie invulling aan de door haar in het algemeen gewenste rol (zoals beschreven in het coalitieakkoord "Ruimte voor Gelderland") en ziet zij het belang van partnerschap met alle betrokkenen. De bijdrage van de provincie bestaat uit daadwerkelijke betrokkenheid, daadkrachtige inzet en ondersteuning van vliegwielpojecten. Dit kan cruciaal zijn om de verantwoordelijke partijen voor de verwijdering van asbestdaken sneller in beweging te krijgen.

Recente versnellingsactiviteiten (voorjaar 2017)

Op 8 maart 2017 heeft de provincie de eerste Gelderse werkconferentie over asbestdaken georganiseerd. Daaraan hebben veel partijen (gemeenten, omgevingsdiensten, vertegenwoordigers bedrijfsleven) deelgenomen en versnellingsactiviteiten besproken. Deze zijn opgenomen in dit plan. Daarnaast werkt de provincie al mee (voorjaar 2017) aan pilots zoals de Asbesttrein Achterhoek (collectieve dakvervanging in het landelijk gebied) en gebiedsgerichte aanpak in Rivierenland, is een begin gemaakt met verschillende bewustwordingsacties en zijn andere pilots voor collectieve aanpak, bewustwording en stimulering van ontzorgend aanbod in voorbereiding.

Ter voorbereiding op een algehele inventarisatie van alle asbestdaken in Gelderland heeft de provincie pilots in Arnhem, Apeldoorn en Epe uit laten voeren, samen met de gemeenten en de omgevingsdienst Veluwe IJssel.

In het Activiteitenoverzicht (bijlage 1) is aangegeven van welke activiteiten de uitvoering al is gestart en welke in voorbereiding zijn.

De provincie neemt geen verantwoordelijkheid van andere partijen over en neemt dus ook geen verantwoordelijkheid op zich voor de feitelijke *verwijdering* van asbestdaken. De provincie concentreert zich op *versnelling* door activering en ondersteuning van haar partners bij overheid en bedrijfsleven.

Daarnaast wordt de inzet van de provincie voor de aanpak van asbestdaken zoveel mogelijk gecombineerd met de inzet in andere programma's zoals energietransitie en het Gelders Energieakkoord, gebiedsopgaven, economie (land- en tuinbouw en werklocaties), agenda Vitaal Platteland en met andere provinciale taken zoals vergunningverlening en handhaving en beheer van het eigen vastgoed. Concreet gaat het daarbij om het combineren van activiteiten die gericht zijn op gebouwen of (dezelfde) betrokken partijen. Dit wordt onder meer voor onderstaande doelen/activiteiten onderzocht:

- Stimulering van de toepassing van zonnepanelen op bedrijfsdaken
- Bevordering van de innovatiekracht in regio's, zoals de ontwikkeling van de Asbesttrein in de Achterhoek en ketensamenwerking in de CleanTechregio
- Samenloop met vrijkomende agrarische bebouwing (VAB's), waaronder de pilot Zon op Erf

- Stimulering van verduurzaming van maatschappelijk vastgoed

Gemeenten

Steeds meer gemeenten hebben toenemende zorg over de gevolgen voor het leefmilieu en zorg over de verspreiding van asbest als gevolg van asbestbrand of stormschade.

Voor gemeenten met veel landelijk gebied, en zeker in krimpgebieden zoals de Achterhoek, hangt de aanpak van asbestdaken nauw samen met de problematiek van vrijkomende agrarische bebouwing en “stil leed” van stoppende of gestopte agrarisch ondernemers. Meer dan driekwart van de VAB's heeft een asbestdak.

Gemeenten krijgen op grond van de Wet Milieubeheer de plicht om het asbestdakenverbod te handhaven als dat eenmaal in 2024 van kracht is. Bij ernstige verwerking en bijkomende gezondheidsrisico's voor de omgeving kan ook nu al door gemeenten worden gehandhaafd. De potentiële handhavingskosten als er in 2024 nog veel asbestdaken liggen, en de gevolgen van mogelijk toenemende illegale verwijdering, activeert gemeenten om zich in te zetten voor versnelling van de aanpak van asbestdaken. Deze kosten zijn globaal becijferd door omgevingsdiensten in verschillende provincies. Zelfs als de meeste eigenaren het verbod zouden naleven (zonder noemenswaardige versnellingsactiviteiten), zou de handhaving nog steeds 1 à 2 miljoen euro gemiddeld per gemeente gaan kosten. Door de versnelling kan naar verwachting een groot deel hiervan worden voorkomen. Zie ook afbeelding 2 in hoofdstuk 3.

De Gelderse gemeenten zijn nog zeer verschillend betrokken bij de asbestdakenproblematiek. De gemeenten die al langer actief zijn lopen voorop in hun ambities, en de andere Gelderse gemeenten worden steeds actiever. Op initiatief van de provincie is er een begin gemaakt met zowel ambtelijk als bestuurlijk overleg met de Gelderse gemeenten over de versnelling van de asbestdakenverwijdering. Hierin worden de gezamenlijke activiteiten, het beleid en de agendering in landelijke overleggen afgestemd.

De gemeenten en afvalinzamelaars (vaak eigendom van de gemeenten) spelen ook een rol bij de inzameling, acceptatie en stort van verwijderde asbestdaken.

Versnellingsactiviteiten die gericht zijn op of (mede) worden uitgevoerd door gemeenten zijn onder meer:

- Inventarisatie van alle asbestdaken
- Toolkit voor en uitvoering van basiscommunicatie over het verbod en de mogelijkheden
- Verschillende pilots voor gebiedsgerichte en collectieve aanpak
- (Handreiking voor een) gemeentelijk plan van aanpak
- (Handreiking voor de) aanpak van maatschappelijk vastgoed
- (Handreiking voor de) aanpak van gemeentelijk vastgoed

Zie ook hoofdstuk 3 en het Activiteitenoverzicht in bijlage 1.

Omgevingsdiensten

De Gelderse omgevingsdiensten zijn al zeer actief betrokken bij de versnelling van de aanpak van asbestdaken. Zij zijn ook landelijk actief in de Programmaraad asbest. Zowel ambtelijk als bestuurlijk overleggen de vertegenwoordigers van gemeenten en provincie in omgevingsdienstverband over de gezamenlijke activiteiten om versnelling te realiseren. Deze samenwerking is zeer zinvol vanwege de schaal en regionale betrokkenheid. Zo kan de aanpak van asbestdaken onderdeel zijn van bredere samenwerking zonder dat hiervoor weer een afzonderlijke samenwerking hoeft te worden georganiseerd.

Bij de omgevingsdienst Rivierenland (ODR) is veel expertise op het terrein van asbestverwijdering beschikbaar. Dit hangt samen met haar rol voor ketentoezicht binnen het Gelders Stelsel van omgevingsdiensten. In die rol coördineert de ODR ook bijdragen van de omgevingsdiensten aan verschillende versnellingsactiviteiten. Dit betreft onder meer:

- Inventarisatie en monitoring van alle asbestdaken
- Ontwikkeling van een flyer die toezichthouders bij bedrijfsbezoeken kunnen overhandigen
- Ontwikkeling van enkele handreikingen voor gemeenten.

Zie ook hoofdstuk 3 en het Activiteitenoverzicht in bijlage 1.

Rijk

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor het asbestdakenverbod. Dit moet nog worden verankerd in de Wet Milieubeheer om het verbod ook te kunnen handhaven (wetswijziging verwacht tweede helft 2017). In 2016 heeft de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu een actievere aanpak van het Rijk aangekondigd. Er is onder meer het Programmabureau Versnelling Asbestdaken Sanering opgericht dat een landelijk werkplan heeft opgesteld. Zo wordt samengewerkt bij de aanpak van knelpunten en samenwerking met landelijke partijen georganiseerd (Verbond van Verzekeraars, VNG, Aedes, LTO en diverse andere belangenbehartigers)

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is verantwoordelijk voor de regelgeving met betrekking tot het werken met asbest en de Inspectie SZW voor het toezicht daarop. Deze regelgeving is bepalend voor de werkwijze bij asbestdakenverwijdering, zeer gedetailleerd en vrij eenzijdig gericht op de gezondheidsbescherming van professionals en gebouwgebruikers. De complexiteit van deze regelgeving neemt helaas toe en vormt een toenemende belemmering voor versnelling van de aanpak van asbestdaken. In het kader van de samenwerking met andere provincies, het landelijk programmabureau (zie hieronder) en de omgevingsdiensten wordt getracht om deze regels met behoud van de gezondheidsbescherming te vereenvoudigen/flexibiliseren zodat ook langs die weg de versnelling wordt bevorderd.

Andere provincies

De provincie Gelderland werkt samen met de provincies Overijssel, Limburg, Drenthe, Utrecht en Noord-Brabant bij het ontwikkelen van de aanpak van asbestdaken. Deze samenwerking is bedoeld om de ervaringen in verschillende regio's en met verschillende werkwijzen te benutten en de rol van de provincie te optimaliseren. In Oost-Nederland-verband werkt Gelderland zeer nauw samen met Overijssel en worden sommige activiteiten gezamenlijk georganiseerd. Dit is onder meer het geval bij de inventarisatie van asbestdaken, het onderzoek naar financieringsmogelijkheden en de lobby bij het Rijk.

Voor alle provincies geldt dat ze niets moeten (geen formele verantwoordelijkheid) en daardoor is de inzet van provincies bij de asbestdakenaanpak heel verschillend. In IPO-verband wordt onderzocht of en hoe alle provincies kunnen samenwerken aan het onderwerp asbestdaken.

Landelijk programmabureau versnelling asbestdaken sanering

Om bij te dragen aan de versnellingsaanpak voor de asbestdaken sanering is een landelijk programmabureau opgericht. Dit werkt in opdracht van het ministerie van Infrastructuur en milieu en van de 'coalition of the willing', een samenwerkingsverband van koplopers bij de aanpak van asbestdaken in Nederland. Dit samenwerkingsverband wil de sanering van asbestdaken aanpakken en goede, effectieve oplossingen ontwikkelen. Het programmabureau zal hen betrekken en ruimte bieden door het netwerk van ambassadeurs in te zetten en door initiatieven vanuit het samenwerkingsverband te faciliteren en het netwerk te organiseren.

De activiteiten van het programmabureau zijn in hoofdzaak gericht op verkenning en verbinding op landelijk niveau. Het programmabureau opereert langs de volgende drie themagerichte sporen:

- I. Bewustwording en communicatie
- II. Co-creatie van beleid
- III. Quick wins en ontwikkeling van een praktische aanpak die ontzorgt

Bij enkele versnellingsactiviteiten wordt nauw samengewerkt met het landelijk programmabureau en de ervaringen met pilots en vliegwielprojecten worden wederzijds gedeeld. Zodoende wordt ook voorkomen dat het (vlieg)wiel opnieuw wordt uitgevonden.

Bedrijven die zich richten op dakvervanging, asbestverwijdering en –verwerking (“dakoplossers”)

Asbestinventarisatiebureaus en laboratoria verrichten onafhankelijk onderzoek naar de aanwezigheid en soort asbest in, op en rond gebouwen. Het is wettelijk verplicht om deze bedrijven in te schakelen bij asbestverwijdering.

Asbestsaneringsbedrijven voeren de dakverwijdering uit. Dit is gespecialiseerd werk vanwege de veiligheidsvoorschriften en het gevaar voor de gezondheid van de medewerkers. Er zijn asbestsaneringsbedrijven die alleen asbestverwijdering doen en er zijn sloopbedrijven die ook asbestverwijdering (als onderdeel van het sloopwerk) uitvoeren. Verschillende aannemers in de bouw overwegen om eigen personeel ook op te leiden voor de sanering van daken. Vertegenwoordigers van de saneringsbranche hebben meermaals verzekerd dat er ondanks de sterk toenemende vraag geen tekort aan saneringscapaciteit zal ontstaan. Niettemin is dit een aandachtspunt. Toetreding van andere partijen tot deze markt kan het aanbod verbreden, de keuzemogelijkheden vergroten en zo bijdragen aan versnelling.

Aannemers in de bouw en dakleveranciers hebben het grootste belang bij de vervanging van asbestdaken. $\frac{3}{4}$ van de kosten van dakvervanging betreft immers (gemiddeld) het nieuwe dak. In Gelderland is dit een markt van ruim € 400 miljoen de komende 7 jaar. De aannemers zijn nog beperkt actief in deze markt. Er zijn met name mogelijkheden voor ontzorgend aanbod waarbij de verschillende bedrijven in de keten (adviseurs, saneerders, aannemers, producenten, financiers) samenwerken of zelfs één compleet product aanbieden (zoals bijvoorbeeld Kingspan in Tiel).

Groot- en detailhandelsbedrijven kunnen een rol gaan vervullen bij ontzorgende producten voor particulieren met een klein dak, maar ook voor standaard dakoplossingen voor grotere daken. Deze markt wordt verkend door pioniers zoals AST Holland en Raab Karcher, maar is nog nauwelijks ontwikkeld.

Asbestverwerkingsbedrijven zijn ondernemingen die zich richten op alternatieven voor het storten van verwijderde asbestdaken. Deze zijn nog niet operationeel. Er zijn diverse initiatieven, vooral van wetenschappers, om technieken te ontwikkelen waarmee asbesthoudende materialen onschadelijk kunnen worden gemaakt en kunnen worden hergebruikt als bouwstof of anderszins. Naar verwachting worden deze echter pas over enkele jaren toepasbaar op grote schaal. Dat kan dus niet echt bijdragen aan versnelling van de verwijdering van asbestdaken, maar hopelijk wel aan verduurzaming van de verwerking. Vooruitlopend hierop kan wel onderzocht worden hoe hiermee al op korte termijn rekening kan worden gehouden, bijvoorbeeld door tijdelijke opslag van verwijderde daken.

Versnellingsactiviteiten die gericht zijn op deze bedrijven zijn onder meer:

- Ondersteuning van samenwerkingsprojecten van dakoplossers
- Organisatie van een beurs om samenwerking in de keten te stimuleren
- Ondersteuning bij de ontwikkeling van hulppakketten voor zelfwerkzame particulieren

Zie ook hoofdstuk 3 en het Activiteitenoverzicht in bijlage 1.

Bedrijven die zich richten op advisering en dienstverlening

Deze groep heeft veel invloed op de bewustwording, informatievoorziening en inzicht in de technische en financiële mogelijkheden voor dakvervanging bij gebouweigenaren. Zij zijn daarmee de belangrijkste beïnvloeders van gebouweigenaren die een beslissing over dakvervanging moeten nemen.

Verzekeraars hebben veel invloed op de bewustwording bij gebouweigenaren en hun beslissing om het asbestdak te vervangen. Steeds meer verzekeraars van opstalschade en bedrijfsaansprakelijkheid beperken de dekking van schade door een asbestdak, of verhogen de premie. Dit is met name voor ondernemingen een sterker motief om tot vervanging over te gaan dan een dreigend verbod van de overheid.

Banken spelen een grote rol in zowel de advisering als de financiering. Tot nog toe beschouwen zij de vraag naar financiering van dakvervanging als een op zichzelf staande vraag, bijvoorbeeld bij kredietverlening van bedrijven of hypotheekverstrekking. Veel banken lopen echter een toenemend risico met de reeds verstrekte financiering van het vastgoed (gebouwen, complexen, omliggend terrein) als asbestdaken niet worden vervangen. Als banken vanuit een bredere maatschappelijke verantwoordelijkheid meewerken aan ruimere financieringsmogelijkheden voor dakvervanging of sloop kan dat bijdragen aan de versnelling en de zekerstelling van door de banken verstrekte financiering. Dit zou in de praktijk betekenen dat zij minder strenge voorwaarden hanteren bij leningen voor asbestdakvervanging of sloop of bijvoorbeeld langere looptijden voor de terugbetaling mogelijk maken.

Accountants kunnen klanten wijzen op de verplichting asbest te saneren en voorlichten over de financiële risico's, effecten van waardedaling van het vastgoed en mogelijkheden/kansen voor investeringen, besparing op exploitatiekosten en een duurzamer imago.

Aannemers kunnen bij verbouw- en verduurzamingsplannen mensen wijzen op de komende asbestwetgeving en klanten voorlichten en stimuleren ook asbestsanering mee te nemen in verbouwplannen, mocht dat nog geen onderdeel zijn van de plannen.

Makelaars kunnen mensen die een pand gaan verkopen of kopen wijzen op de aanwezigheid van asbest en de koper informeren. Het (potentiële) effect op de waardedaling naarmate het verbod dichterbij komt kan bijdragen aan versnelling van de beslissing over dakvervanging.

Ketenpartijen (zoals veevoederfabrikanten (toeleveranciers) en zuivelproducenten (afnemers) hebben veel invloed op de bedrijfsvoering door advisering maar ook door prijsprikkels of duurzaamheidseisen.

Versnellingsactiviteiten die gericht zijn op deze bedrijven zijn onder meer:

- Artikelen en andere aandacht in media van branche- en beroepsverenigingen
- Organiseren van en ondersteunen bij kennisdeling binnen groepen adviseurs
- Organisatie van een beurs om samenwerking in de keten te stimuleren

Stimulering van breder financieringsaanbod door marktpartijen Zie ook hoofdstuk 3 en het Activiteitenoverzicht in bijlage 1.

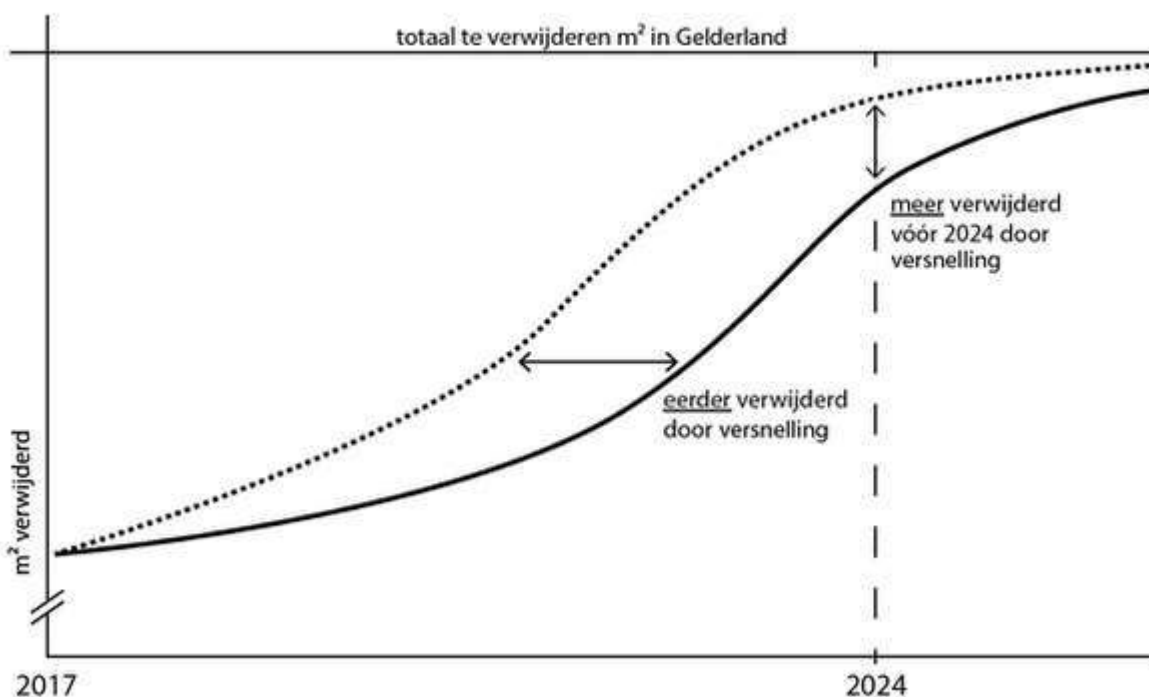
Hoofdstuk 3 Versnellingsactiviteiten

Inleiding

In het vorige hoofdstuk zijn de partijen (als groep) genoemd die betrokken zijn bij de verwijdering van asbestdaken in Gelderland. Dit plan is gericht op versnelling van de vervanging van asbestdaken via inzet van zoveel mogelijk organisaties en. In dit hoofdstuk wordt toegelicht wat onder versnelling wordt verstaan en welk soort activiteiten daarvoor effectief zijn. Tijdens de werkconferentie op 8 maart 2017 hebben veel partijen aangegeven welke activiteiten in uitvoering of voorbereiding zijn en welke zij nog meer zinvol vinden om te initiëren. De meeste daarvan zijn in dit hoofdstuk beschreven en opgenomen in het Activiteitenoverzicht in bijlage 1.

Doelgroepen

Versnelling van de verwijdering van asbestdaken is mogelijk door gebouweigenaren eerder te laten beslissen over dakvervanging en door meer gebouweigenaren daartoe te laten beslissen vóór 2024 (in plaats van daarna). Zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding 2: schematische weergave van het mogelijke effect van versnellingsactiviteiten op de beslissing van dakeigenaren over asbestdakverwijdering.

De eerste groep betreft eigenaren die (uiteindelijk) hun dak wel voor 2024 willen en kunnen vervangen. Zij zijn ook voldoende in staat om de hiervoor benodigde financieringslasten te dragen. Met deze groep kan binnen enkele jaren een aanzienlijke versnelling van de dakvervanging worden bereikt door bewustwording, een collectieve aanpak, ontzorgend aanbod en aantrekkelijke financieringsvormen. Deze groep is dus het belangrijkste om spreiding tussen nu en 2024 te realiseren.

De tweede groep betreft eigenaren die ofwel niet onder de indruk zijn van het verbod en de indirecte gevolgen daarvan (zoals verzekeraarbaarheid), ofwel geen/onvoldoende mogelijkheden hebben om de dakvervanging te financieren. In deze groep zitten relatief veel stoppende of voormalige agrarisch ondernemers en andere particulieren in het landelijk gebied.

Met deze groep kan versnelling worden bereikt door bewustwording van de risico's als ze hun dak laten zitten en/of passende financieringsoplossingen, naast ontzorgend aanbod en collectieve aanpak.

Aan de hand van de inventarisatie en monitoring van alle asbestdaken en onderzoek van de financieringsmogelijkheden voor verschillende groepen zal worden gemonitord hoe de versnelling aanslaat c.q. voor welke groepen aanvullende activiteiten nodig zijn.

Ondanks alle versnellingsactiviteiten zal er naar verwachting een kleine groep eigenaren overblijven die in 2024 nog steeds een asbestdak heeft. Als onwil hiervan de oorzaak is ligt handhaving voor de hand. Als geldgebrek hiervan de oorzaak is zal de combinatie van handhaving en faillissement uiteindelijk onvermijdelijk zijn. De ervaring leert tot nu toe dat er veel meer eigenaren zijn die zeggen dat ze geen geld hebben dan die werkelijk niet in staat zijn om de (financierings)lasten te dragen. De omvang van deze risicogroepen moet nog uit onderzoek blijken.

Succesfactoren versnelling

1. *Ondersteuning van actieve partijen:*

Actieve partijen die aan de slag willen gaan met versnelling, stimulering, uitvoering van de asbestdakenaanpak zijn vaak een stimulans voor andere partijen om ook aan de slag te gaan. Door de actieve partijen te ondersteunen bij het op gang krijgen van hun acties ontstaat zo een vliegwieleffect.

Het helpt veelal niet of nauwelijks om de niet-actieve partijen er "met de haren bij te slepen". Uiteindelijk is iedere partij zelf verantwoordelijk voor zijn eigen inzet en de eventuele consequenties van afwachten of niets doen. In dit plan wordt alleen ingezet op de ondersteuning en samenwerking van actieve partijen die professioneel bij de asbestdakenaanpak betrokken zijn.

2. *Aan de slag met experimentele, uitvoeringsgerichte initiatieven*

De aanpak van asbestdaken is een unieke, eenmalige opgave die in relatief korte tijd moet worden gerealiseerd. Er is onvoldoende tijd om eerst te onderzoeken wie wat op welke manier het beste kan doen en dat daarna pas te gaan uitvoeren. Daarom ligt in dit plan de nadruk op "al doende leren" door middel van pilots en experimenten. Daarnaast is (tussentijdse) communicatie over gebleken (on)mogelijkheden belangrijk, zodat anderen die ervaringen zo snel mogelijk kunnen benutten.

3. *Stimulering van vraag en aanbod in evenwicht*

Voor de daadwerkelijke verwijdering van asbestdaken is de beslissing van de eigenaar om zijn dak te gaan vervangen (of het gebouw te slopen) het belangrijkste moment. Hij zal die beslissing nemen op het moment dat de behoefte aan dakvervanging samenkomt met een passend aantrekkelijk aanbod. In dit plan zijn activiteiten opgenomen die zowel de vraag (bij gebouweigenaren) als het aanbod (van marktpartijen) stimuleren. Versnelling ontstaat als de eigenaar eerder gaat beslissen om zijn dak te vervangen en daarom is het belangrijk dat zowel de vraag als het aanbod worden gestimuleerd.

Hoe de vraag en het aanbod zich de komende tijd zullen ontwikkelen is onbekend. Gedurende de uitvoering van dit plan zullen de activiteiten in samenspraak met betrokken partijen worden aangepast om zo veel mogelijk evenwicht tussen vraag- en aanbodstimulering te houden.

Thema's

Thema inventarisatie

Veel partijen zien de beschikbaarheid over betrouwbare informatie over de omvang en locatie van bestaande asbestdaken als een belangrijke voorwaarde voor effectieve versnelling. Met een goede inventarisatie (0-meting) kunnen drie doelen worden gediend:

1. Directe benadering van eigenaren door gemeenten en omgevingsdiensten
2. Beeldvorming over de omvang van de opgave, de risicogebieden en kansen voor een collectieve aanpak
3. Vertrekpunt voor monitoring en zichtbaar maken van de voortgang van de verwijdering

In 2016 hebben al enkele gemeenten een inventarisatie laten uitvoeren en zijn in opdracht van de provincie in drie gemeenten pilots gestart om inventarisatiemethoden te vergelijken en beoordelen op betrouwbaarheid. Als vervolg hierop wordt een totale inventarisatie uitgevoerd. De provincie initieert dit en in samenwerking met gemeenten en omgevingsdiensten wordt de inventarisatie uitgevoerd (deels door derden).

Aansluitend zullen deze partijen afspraken maken over de wijze van monitoring, het delen van informatie en de organisatie van het gegevensbeheer.

Thema bewustwording

Gebouweigenaren moeten zich eerst bewust zijn van het aankomende verbod en de risico's van asbestdaken:

- Toenemende blootstelling, door verwerking van het dak, van:
  - a. de gebouwgebruikers
  - b. de gebruikers/bewoners in de omgeving van het gebouw
- Blootstelling door brand of stormschade van gebruikers/bewoners in de omgeving van het gebouw;
- Waardedaling van het gebouw vanwege het aankomende verbod;
- Afnemende verzekeraarbaarheid en toenemende kans op gevolgschade bij brand of storm;
- Na 2024: overtreding van het verbod en handhaving door de gemeente.

En van de kansen:

- Verduurzaming, energiebesparing, energie-opwekking
- Modernisering, maatschappelijk verantwoord ondernemen, toekomstbestendigheid
- Voordelen van gezamenlijke aanpak

En van de mogelijkheden (aanbod) om het dak te vervangen:

- Zelfwerkzaamheid bij kleine daken
- Ontzorgende dakoplossingen en one-stop-shop-aanbod
- Financieringsmogelijkheden

De bewustwording zal niet alleen plaatsvinden bij de gebouweigenaren maar ook bij de gebruikers van de gebouwen (medewerkers, huurders, bezoekers), hun sociale netwerk (familie, collega's) en bij de omwonenden van een gebouw met een asbestdak.

Dit plan omvat bewustwordingsactiviteiten op verschillende niveaus. Het Rijk zorgt voor de wettelijke verankering van het verbod zodat het ook handhaafbaar is en in de communicatie ook kan worden verwezen naar een wetsartikel. Een aantal landelijke organisaties heeft inmiddels een kernboodschap opgesteld en een "basispakket" met communicatieboodschappen/materiaal samengesteld. Dit is beschikbaar voor iedere organisatie die dat wil gebruiken.

De gemeente is voor veel eigenaren een logisch eerste aanspreekpunt voor informatie en hulp. Een deel van de activiteiten richt zich daarom op ondersteuning van gemeenten bij het (sneller) ontwikkelen van werkwijzen en hulpmiddelen hiervoor.

In aanvulling op het landelijke basispakket zal de provincie samen met een aantal gemeenten een Toolkit voor gemeenten maken met daarin meer en diverse boodschappen, voorbeelden en verwijzingen.

De publieke bewustwording zal ook bijdragen aan activering van ondernemers aan de aanbodkant: naarmate het bekender, vanzelfsprekender en urgenter is dat asbestdaken worden vervangen zien zij ook meer kansen op commercieel succes. Marktpartijen die via media of met bijeenkomsten eigenaren willen informeren en stimuleren krijgen hulp van gemeenten, provincie en omgevingsdiensten.

De beïnvloeders van gebouweigenaren spelen een grote rol bij de bewustwording. Uit de ervaringen met stimuleringsprojecten is gebleken dat zij veel meer invloed hebben dan overheidsboodschappen of de "dreiging" van een overtreding.

Bij bedrijven zijn belangrijke beïnvloeders:

- financiële adviseurs (accountants, belastingadviseurs en administratiekantoren)
- banken, als financier en als financieel adviseur
- private investeerders en beleggers

- bedrijfsadviseurs, bijvoorbeeld van veevoederfabrikanten, franchiseketens, MKB-Nederland en VNO-NCW
- brancheverenigingen
- huisvestingsadviseurs (aannemers, bouwadviesbureaus, energieadviseurs, architecten)

Deze beïnvloeders vormen dus een belangrijke doelgroep voor de activiteiten die gericht zijn op bewustwording. De provincie en omgevingsdiensten gaan deze beïnvloeders actief (laten) benaderen om kennisdeling te organiseren over asbestdakvervanging, de consequenties en kansen en de gevolgen van niets doen. Zij kunnen dat dan weer overdragen aan hun klanten, de gebouweigenaren.

Bij eigenaar-bewoners zijn belangrijke beïnvloeders:

- familie, vrienden en kennissen
- sociale media
- televisieprogramma's (infotainment, opinieprogramma's en consumentenprogramma's)
- consumentenorganisaties zoals de Vereniging Eigen Huis en de Consumentenbond
- platform asbestwoning
- (internetsites van) aannemers en verwijderingsbedrijven

In het kader van dit plan wordt geen voorlichtingscampagne opgezet. Door de verscheidenheid aan andere activiteiten en de toenemende aandacht van landelijke organisaties zal "het publiek" steeds vaker horen van de noodzaak om asbestdaken te vervangen. De versnellingsactiviteiten zijn er op gericht dat het dan heel makkelijk is om hierover goede informatie te vinden en er een compleet, breed en ontzorgend aanbod van marktpartijen is.

Bovendien zal de zichtbaarheid van versnellingsactiviteiten bij andere thema's (zoals de gebiedsgerichte aanpak) ook bijdragen aan de bewustwording.

Thema stimulering vraag en aanbod

Naast de bewustwording is het belangrijk dat invulling wordt gegeven aan het motto "leuker kunnen we het niet maken, wel makkelijker". Door het vergemakkelijken van de dakvervanging zullen eigenaren eerder bereid en in staat zijn om een beslissing hierover te nemen.

De basissubsidie per m² van het Rijk maakt het financieel aantrekkelijker om het dak te vervangen en onderstreept dat het maatschappelijk gewenst is dat eigenaren hun dak vervangen. De tijdelijkheid van deze subsidie (in tijd en budget) kan eigenaren verleiden om eerder hun dak te laten vervangen. In dit plan is budget gereserveerd voor de ondersteuning van circa 10 vliegwielprojecten om vraag en aanbod te stimuleren. De ondersteuning bestaat uit de beschikbaarstelling van expertise, daadwerkelijke medewerking en geld zodat het voor initiatiefnemers zo makkelijk mogelijk wordt om (goede) projecten te realiseren.

Ontzorgend aanbod van dakoplossingen kan nog veel meer ontwikkeld worden. Hiervoor is meer samenwerking tussen ketenpartijen nodig. Dit plan voorziet in ondersteuning van ketenpartijen (adviseurs, saneerders, bouwers, financiers) als zij die samenwerking concreet gaan organiseren. De ondersteuning bestaat uit de inhuur van specifieke expertise voor businessdevelopment en andere hulp die de drempel voor (tijds)investeringen zo laag mogelijk maakt.

De provincies Gelderland en Overijssel gaan in samenwerking regionale sectorvertegenwoordigers één of meer evenementen organiseren waar ketenpartijen elkaar kunnen ontmoeten en nieuwe samenwerkingen kunnen opzetten.

Eigenaren van een klein dakje die dat zelf willen verwijderen, kunnen geholpen worden met doe-het-zelf-pakketten. De provincie zal waar nodig de verspreiding hiervan ondersteunen.

In dit plan zijn ook activiteiten opgenomen voor twee bijzondere doelgroepen: vrijkomende agrarische bebouwing (VAB's) en maatschappelijk vastgoed. Deze groepen verdienen bijzondere aandacht bij de versnelling omdat stimulering van de "normale" marktwerking waarschijnlijk voor een deel onvoldoende is om de eigenaren tot dakvervanging te bewegen.

Provincie, gemeenten en omgevingsdiensten ontwikkelen een Toolkit voor gebiedscoördinatoren en andere erfbetreders zodat zij effectief VAB-eigenaren kunnen adviseren en ondersteunen bij hun

beslissing over dakvervanging of sloop. De pilot Zon of erf levert hopelijk ook concrete alternatieven voor VAB's op.

De aanpak van maatschappelijk vastgoed met een asbestdak wordt ondersteund met een handreiking die door gemeenten, provincie en omgevingsdiensten wordt samengesteld en het makkelijker voor gemeenten en andere betrokkenen moet maken om de asbestdakvervanging te regelen. Daarbij wordt het "Vastgoedwiel", dat in GEA-verband wordt ontwikkeld, als voorbeeld gebruikt.

Thema gebiedsgerichte aanpak

In dit plan wordt fors ingezet op de gebiedsgerichte aanpak als middel om versnelling van de aanpak van asbestdaken te realiseren. De provincie stelt kennis, daadwerkelijke medewerking en geld beschikbaar om pilots en andere vliegwielpojecten mogelijk te maken en/of sneller te realiseren.

In een gebiedsgerichte, veelal collectieve, aanpak komen verschillende versnellingsmethoden samen:

- Bewustwording door persoonlijke benadering en sociale betrokkenheid en druk
- Stimulering en samenbrengen van vraag en aanbod, lokaal en binnen bepaald tijdsbestek
- Ontzorgen van eigenaren door gezamenlijke organisatie van de aanpak

Op beperkte schaal en op verschillende manieren is ervaring opgedaan met deze aanpak en die lijkt kansrijk voor grootschalige versnelling. Er zijn nog veel verbeteringen mogelijk en ook verbreding van de toepasbaarheid voor verschillende doelgroepen is nodig. Daarom wordt in dit plan fors ingezet op verschillende gelijktijdige pilots om de gebiedsgerichte aanpak verder te ontwikkelen, toe te passen en partijen te verleiden om hiermee aan de slag te gaan. Dit betreft zowel marktpartijen als gemeenten, ondernemers-, en bewonersverenigingen en andere lokale initiatiefnemers.

De ondersteuning van pilots in het kader van dit plan wordt verdeeld over verschillende soorten gebieden:

- Bedrijventerreinen
- Woonwijken en kleine kernen
- Landelijk gebied

De gebiedsgerichte aanpak kan ook in gemengde gebieden worden gerealiseerd, zoals woonwijken met veel verspreide bedrijfjes of op regionale schaal.

Voor de hele planperiode is in dit plan rekening gehouden met de ondersteuning van ca. dertig pilotprojecten, verdeeld over bovengenoemde soorten gebieden en in verschillende regio's. Ook de verspreiding van de kennis en voorbeelden die uit deze pilots voort komt, is onderdeel van de ondersteuning.

Bij de keuze welke initiatieven voor een gebiedsgerichte aanpak worden ondersteund, worden onder meer de volgende criteria gehanteerd:

- De ondersteuning is nodig voor de (versnelde) ontwikkeling (uitwerking, test) van de aanpak;
- De aanpak is (in potentie) ook in andere, soortgelijke gebieden uitvoerbaar zodat de te ontwikkelen aanpak kopieerbaar is;
- De ontwikkelde kennis en hulpmiddelen kunnen in andere gebieden vrijelijk worden hergebruikt;
- De te ontwikkelen aanpak wijkt af van eerder uitgetoetste werkwijzen; alleen vernieuwende pilots worden ondersteund.

Thema financieringsmogelijkheden

Helaas is er nog veel onduidelijk over de mogelijkheden om de vervanging van asbestdaken te financieren. Enerzijds omdat er door verschillende landelijke partijen (banken, verzekeraars, fondsenorganisaties, LTO) nog wordt nagedacht over aanvulling/verruiming van hun aanbod.

Anderzijds omdat het beeld bestaat dat veel eigenaren de dakvervanging niet kunnen betalen, zonder dat hierover kwantitatieve informatie beschikbaar is. Er zijn op dit moment geen statistische gegevens voorhanden waarmee een koppeling tussen de aanwezigheid van een asbestdak en solvabiliteit/financierbaarheid kan worden gelegd.

De provincie gaat, in samenwerking met de provincie Overijssel en andere partijen, eerst onderzoeken en in beeld brengen welke directe en indirecte financieringsmogelijkheden er al zijn en welke

doelgroepen daarmee hun dakvervanging of sloop kunnen financieren. Dit overzicht zal breed worden verspreid zodat bijvoorbeeld gemeenten en adviseurs van eigenaren hen optimaal kunnen informeren.

Op basis van het onderzoek wordt beoordeeld hoe groot een eventuele groep eigenaren is die geen gebruik kan maken van bestaande of in ontwikkeling zijnde financieringsmogelijkheden. En welke mogelijkheden dus nog ontwikkeld zouden moeten worden. Potentiële aanbieders hiervan zullen ondersteund en gestimuleerd worden om passende nieuwe financieringsvormen te ontwikkelen en aanbieden.

Tegelijkertijd werken bestaande partijen (banken, fondsenorganisaties) aan verdere verbreding van het financieringsaanbod voor asbestdakvervanging. Hier is ook combinatie met de financiering van duurzaamheidsinvesteringen mogelijk. In de loop van 2017 zal hierover meer duidelijk worden.

In dit plan zijn geen middelen gereserveerd voor (nieuwe) financieringsoplossingen (leenfaciliteiten). Aan de hand van de resultaten van het onderzoek en de stimulering van aanbieders kan te zijner tijd worden bepaald welke partijen voor welke doelgroep(en) eventueel aanvullende financieringsmogelijkheden willen creëren.

Thema overige versnellingsactiviteiten

Gemeenten hebben behoefte aan een handreiking voor een gemeentelijk plan van aanpak voor versnelling van de verwijdering. Deze wordt door een aantal gemeenten en de provincie opgesteld, zodat op korte termijn veel Gelderse gemeenten een plan van aanpak kunnen hebben.

Landelijke en interprovinciale samenwerking biedt veel mogelijkheden om “samen op te trekken” bij het realiseren van versnelling. Het belangrijkste voordeel is dat zo voorkomen wordt dat iedere provincie het wiel uitvindt en dat tegelijkertijd op verschillende plekken verschillende werkwijzen kunnen worden uitgetest. De provincie Gelderland werkt zeer nauw samen met de provincie Overijssel en daarnaast met de provincies Limburg, Drenthe, Noord-Brabant en Utrecht. In dat informele samenwerkingsverband wordt ook samengewerkt met het Landelijke Programmabureau Asbestdaken Sanering. Hier worden praktijkervaringen en kennis uitgewisseld.

Naast inhoudelijke samenwerking lobbyt de provincie bij het Rijk voor aandacht voor de volgende onderwerpen:

- Snelle, goede verankering van het verbod in de wet zodat handhaafbaarheid geborgd is;
- Continuering van de rijkssubsidie zolang aanjagen nodig is;
- Vereenvoudiging en flexibilisering van de regels bij verwijdering van asbestdaken, met behoud van veilige werkomstandigheden.

Door meerdere bedrijven en instellingen wordt onderzocht hoe asbestdaken duurzaam kunnen worden verwerkt. Dit heeft nog niet geleid tot operationele verwerkingsmethoden en daarom worden asbestdaken na verwijdering nog steeds gestort op gecontroleerde stortplaatsen. De provincie gaat in overleg met betrokken stortplaatsbeheerders, inzamelingsbedrijven en gemeenten bespreken en stimuleren dat zo goed mogelijk wordt geanticipeerd op toekomstige verwerkingsmethoden. Tijdelijke opslag van de verwijderde daken is hiervoor een optie.

Ook op gebouwen in bezit van de provincie en gemeenten zitten soms nog asbestdaken. Dit is met name het geval bij boerderijen die zijn aangekocht voor infrastructuurprojecten, gebiedsontwikkeling, herverkaveling of andere doelen. De aanpak van deze gebouwen heeft een voorbeeldfunctie. De provincie en sommige gemeenten zijn al actief aan de slag met (versnelde) vervanging van deze daken of sloop. Met deze ervaringen kunnen andere gemeenten worden ondersteund.

Hoofdstuk 4: Organisatie en kosten

Initiatief, uitvoering en ondersteuning

Initiatiefnemers/trekkers organiseren, al dan niet met hulp van andere partijen, de versnellingsactiviteiten. Waar in het Activiteitenoverzicht in bijlage 1 bijvoorbeeld “gemeenten” als trekkende partij staan wil dat niet zeggen dat alle gemeenten dat gaan doen maar dat sommige, misschien veel, gemeenten dat zullen gaan doen.

Als een partij initiatief neemt kan een beroep worden gedaan op samenwerking met de genoemde andere partijen. In het algemeen kan op de provincie een beroep worden gedaan om te ondersteunen bij de totstandkoming van samenwerking tussen trekkers en samenwerkingspartijen.

Bij alle activiteiten is bekend dat in de als trekkende partij genoemde groep één of meer organisaties/bedrijven al met zo'n activiteit zijn gestart of dat op korte termijn willen doen.

Tijdens de Gelderse werkconferentie “De asbestdaken sneller eraf” hebben veel vertegenwoordigers van alle in het overzicht genoemde partijen zich aangemeld om mee te werken aan de uitwerking en uitvoering van de in dit plan genoemde activiteiten per thema. Dit zijn over het algemeen de organisaties en bedrijven die al actief met versnelling bezig zijn. Zij kunnen een voorbeeldrol vervullen voor collega-organisaties c.q. concurrenten en hen op die manier stimuleren om ook aan de slag te gaan.

Als opsteller van dit plan zal de provincie in elk geval een trekkersrol op zich nemen voor de activiteiten waarvoor zij als trekker in het overzicht is opgenomen. En waar de provincie als samenwerkingspartij genoemd staat kunnen initiatiefnemers in elk geval een beroep doen op provinciale inzet.

De bijdrage van de provincie zal zich richten op:

- Het op gang krijgen van een versnellingsactiviteit
- De (eenmalige) opbouw/ontwikkeling van een activiteit (waaronder pilots), experimenten en onderzoek
- De verspreiding van kennis over versnellingsmogelijkheden, nieuwe werkwijzen, handreikingen, voorbeelden, etcetera.

De provincie zal in beginsel niet bijdragen aan:

- De verwijdering van asbestdaken
- Reguliere, terugkerende proceskosten
- Ondersteuning van commerciële activiteiten die ook zonder provinciale steun gerealiseerd kunnen worden

De provincie wil daadwerkelijk meewerken aan de ontwikkeling, voorbereiding en zonodig uitvoering van de versnellingsactiviteiten. Dit kan met menskracht en/of middels een opdracht aan externe specialisten/deskundigen. Waar de provincie niet als trekker optreedt en niet daadwerkelijk wil of kan meewerken, maar wel wil bijdragen aan een activiteit, kan een bijdrage in geld worden verstrekt (opdracht of subsidie).

Kosten provincie

Onderstaand is een globaal overzicht opgenomen van de verwachte kosten van de provinciale bijdrage aan de versnellingsactiviteiten. De raming van deze kosten is per definitie met veel onzekerheid omgeven omdat het allemaal activiteiten zijn die nog niet eerder (elders) zijn uitgevoerd en omdat de voor versnelling benodigde omvang/inzet vooraf lastig is te bepalen. Gedurende de uitvoering van het plan zal, samen met de betrokken partijen, regelmatig de kosteneffectiviteit van ieders inzet worden geëvalueerd. Dit kan er toe leiden dat de kostenraming wordt bijgesteld, er minder kosten worden gemaakt, of de beschikbare middelen anders over de activiteiten worden verdeeld. Het beschikbare budget is echter taakstellend ook al zou een hoger budget effectiever zijn.

Globaal kostenoverzicht bijdragen provincie:

Thema	Bijdrage	Provincie-aandeel in kosten (x€ 1000)	Periode
Inventarisatie	Organiseren en (laten) uitvoeren van de inventarisatie van alle asbestdaken i.sm. gemeenten en omgevingsdiensten	400	2017
	Organiseren en uitvoeren monitoring	100	2018-2024
Bewustwording	o.a. toolkit gemeenten, bijeenkomsten voor adviseurs van dakeigenaren, flyer voor toezichthouders, jaarlijkse werkconferentie	500	2017-2020
Stimulering vraag en aanbod	o.a. beurs ketensamenwerking, toolkit erfbetreders, bijdrage Zon op erf, handreiking maatschappelijk vastgoed	300	2017-2020
	Ondersteuning ca. 10 vliegwielprojecten ketensamenwerking	500	
Gebiedsgerichte aanpak	Ondersteuning 30 pilots voor collectieve, georganiseerde aanpak, verdeeld over verschillende regio's en in woonwijken, op bedrijventerreinen, in het landelijk gebied en in gemengde gebieden	1.200	2017-2020
	Overige activiteiten	100	2017-2020
Financieringsmogelijkheden	Onderzoek financieringsbehoefte bij verschillende groepen eigenaren en bestaande mogelijkheden	50	2017
	Stimulering van marktpartijen om nieuw financieringsaanbod te ontwikkelen	50	2017
Overige activiteiten	Aanpak provinciaal vastgoed	reeds begroot	2017-2018
	Lobby, samenwerking andere provincies en landelijk programmabureau, handreiking aanpak gemeentelijk vastgoed	500	2017-2020
Onvoorzien	Andere versnellingsactiviteiten op basis van voortschrijdend inzicht	300	2017-2020
Totaal		4.000	

Bijlage 1 Activiteitenoverzicht Versnellingsplan Asbestdaken Gelderland

	Versnellingsactiviteit	Deelactiviteiten	Trekkende partij	In samenwerking met (zie H 2)	Stand van zaken juni 2017*	Opmerkingen en voorbeelden
A	Thema: inventarisatie					
A1	Inventarisatie vóórkomen asbestdaken en monitoring van de voortgang van verwijdering	Pilots inventarisatie 3 gemeenten	Provincie	Gemeenten, Omgevingsdiensten, inventarisatiebedrijven	U	
A2		Gezamenlijke opdrachtverlening voor de inventarisatie (0-meting)	Provincie	Idem	V	
A3		Organisatie van gegevensbeheer en monitoring	Provincie	Idem	V	
B	Thema: bewustwording					
B1	Verbod duidelijk regelen	Wijziging WMb en Amvb	Rijk		U	Wetsvoorstel is aangeboden aan de 2 ^e Kamer
B2	Basiscommunicatie over het verbod en aanpak van dakvervangng	Ontwikkeling voorlichtingsmateriaal (kernboodschap, publieksvoorlichting)	Rijk	Milieu Centraal, landelijk programmabureau	U	Basispakket gereed
B3		Toolkit voor gemeenten ontwikkelen	Provincie	gemeenten	I	o.a. webcontent, verwijzingen, pilots als voorbeeld
B4		Artikelen, interviews in media van beroeps- en brancheverenigingen	Provincie	VNO-NCW, MKB-NL, LTO	U	
B5		Lokale, regionale informatiebijeenkomsten met eigenaren van asbestdaken	Dakplossers, adviseurs, dienstverleners, gemeenten	Gemeenten, provincie, omgevingsdiensten	U	Voorbeeld: voorlichtingsavonden van Gelders agrarisch jongerencontact
B6		Flyer voor toezichthouders ontwikkelen	Provincie	Omgevingsdiensten, adviseurs, bedrijven	V	Hiermee kunnen toezichthouders tijdens reguliere bedrijfsbezoeken eigenaren informeren

B7	Stimuleren en faciliteren van (groepen) adviseurs en dienstverleners	Organiseren/ondersteunen van kennisdeling over asbestdakenaanpak bij groepen adviseurs (financieel adviseurs, makelaars, huisvestings- en energieadviseurs, ketenadviseurs)	Provincie, omgevingsdiensten	(Vertegenwoordigers van) groepen adviseurs	I, V	
B8	Jaarlijkse werkconferentie	Organisatie van werkconferentie waarin ervaringen met pilots, landelijke ontwikkelingen worden gedeeld en samenwerking wordt ondersteund	Provincie	Andere overheden en betrokken actieve bedrijven	V	
C	Thema: stimulering vraag en aanbod					
C1	Basissubsidie per m2	Aanjaagsubsidie tot 2019	Rijk		U	Looptijd en budget zijn nog beperkt
C2	Ontzorgend aanbod stimuleren	Samenwerkingsprojecten van dakoplossers ondersteunen	Dakoplossers	Provincie	I	geen staatssteun en alleen voor samenwerkingsverbanden die zich op Gelderland richten
C3		Beurs in Oost-NL voor dakoplossers om samenwerking in de keten te stimuleren	Provincies Gld en Ove	VNO-NCW, KvK, Bouwend NL, dakoplossers	V	
C4		Aanbod van hulppakketten voor zelfwerkzame particulieren vergroten	Provincie	Doe het zelf winkels, Bouwend NL	I	
C5	Combinatie met aanpak VAB's	Zon op erf	AGEM	Provincie, Regio Achterhoek	U	Pilot
C6		Toolkit voor gebiedscoördinatoren en andere erfbetreders ontwikkelen	Provincie	Gemeenten, omgevingsdiensten	I	
C7	Aanpak maatschappelijk vastgoed	Handreiking voor gemeenten	Provincie	Gemeenten	I	
C8		Stimulering verduurzaming maatschappelijk vastgoed	Provincie	Gemeenten	V	
D	Thema: gebiedsgerichte aanpak					
D1	Collectieve aanpak per bedrijventerrein	Aanpak door ondernemersverenigingen	Ondernemersverenigingen, gemeenten	Gemeenten Provincie (pilots)	I	
D2		Aanpak door lokale ondernemers	Lokale bouw-, saneringsbedrijven	Gemeenten, provincie (pilots)	I	

D3		Stimulering plaatsing zonnepanelen op bedrijfsdaken	Provincie	Gemeenten, ondernemers	V	
D4	Collectieve aanpak per woonwijk of kleine kern	Aanpak door woningcorporaties en "meeliftende" eigenaar-bewoners	Woningcorporaties	Gemeenten, Provincie (pilots),	V	Sommige corporaties overwegen dit nu; andere nog niet
		Aanpak door wijkverenigingen met professionele ondersteuning	Wijkverenigingen, gemeenten	Gemeenten, Provincie (pilots), dakoplossers	I	
D5	Collectieve aanpak landelijk gebied	Verbetering en uitrol Asbestrein-aanpak	Adviseurs, dakoplossers	Provincie (pilots), gemeenten, omgevingsdiensten	V	
D6		Collectieve LTO-aanpak (Agro-asbestveilig) uitbreiden in Gelderland	LTO-Noord, ZLTO	Provincie	V	
E	Thema: financieringsmogelijkheden					
E1	Onderzoek financierbaarheid doelgroepen	Identificatie van de aard en omvang van de groep niet-draagkrachtigen	Provincie		V	In samenwerking met Provincie Overijssel
E2	Onderzoek bestaande financieringsoplossingen	Inventarisatie van alle bestaande financieringsmogelijkheden bij banken, fondsen, huur- en leaseconstructies, collectieve financiering/Esco's, etc.	Provincie	Adviseurs en dienstverleners	V	In samenwerking met Provincie Overijssel
E3	Stimuleren marktpartijen voor breder aanbod	Lobby, rondetafels, koppeling aan andere samenwerkingen	Provincie	Dienstverleners, landelijk programmabureau	I	
F	Overige versnellingsactiviteiten					
F1	Gemeentelijk plan van aanpak	Handreiking/dummy voor gemeentelijk plan van aanpak ontwikkelen	Gemeenten	Provincie	V	Sommige gemeenten hebben al een plan ontwikkeld dat hiervoor als voorbeeld kan dienen
F2	Samenwerking met landelijk programmabureau en andere provincies	Meewerken aan het ontwikkelen van nieuwe versnellingsactiviteiten, de aanpak van knelpunten	Provincie	Andere provincies, landelijk programmabureau, Rijk	U	Nauwe samenwerking met Overijssel in Oost-NL-verband
F3	Lobby bij het Rijk	Langs meerdere kanalen	Provincie	Gemeenten, andere	U	Nauwe samenwerking met

		bevorderen dat het Rijk: *De handhaafbaarheid van het verbod goed regelt; *De basissubsidie continueert zolang aanjagen nodig is; *De regels voor asbestdakverwijdering vereenvoudigt en flexibiliseert		provincies, brancheverenigingen, woningcorporaties		Overijssel in Oost-NL-verband
F4	Mogelijkheden voor tijdelijke opslag verbeteren	Stimuleren veilige en efficiënte opslag om tempoverschil tussen verwijdering en verwerking te overbruggen	Provincie	Gemeenten, verwijderaars	I	
F5	Aanpak provinciaal vastgoed	Verwijderen asbestdaken in/op tijdelijk en permanent vastgoedbezit	Provincie	n.v.t.	U	
F6	Aanpak gemeentelijk vastgoed	Handreiking voor gemeentelijke aanpak ontwikkelen	Gemeenten	Provincie	I	Sommige gemeenten hebben al een aanpak ontwikkeld die hiervoor als voorbeeld kan dienen

*Stand van zaken:
U=uitvoering
V=voorbereiding
I=idee